

PRVOPRIČESNICI I PRIPRAVA ZA SAKRAMENT ISPOVIJEDI

JOSIP ŠIMUNOVIĆ
Katolički bogoslovni fakultet
Vlaška 38, 10000 Zagreb

MARIJA MEDVED
Đure Basaričeka 15
48 000 Koprivnica

Primljeno:
14. 9. 2010.

Pregledni
članak

UDK
265.62

Sažetak

Autori u članku razmišljaju o pripravi prvopričesnica i prvopričesnika za sakrament ispovijedi. Iskustvo prve ispovijedi važno je u (vjerskom) životu prvopričesnica i prvopričesnika jer ga oni nose sa sobom dalje u život i može se očitovati u motivaciji za daljnje slavljenje i življenje sakramenta ispovijedi. Stoga je iznimno važno da priprava za prvu ispovijed bude dobro organizirana s naglaskom na ljubavi i milosrđu Božjem, na Božjoj inicijativi u pomirenju, na tome da nam je sakrament ispovijedi potreban kako bismo sve više bili istinski sinovi i kćeri Oca nebeskoga.

U članku se u tom smislu razmišlja o daljoj, bližoj i neposrednoj odnosno intenzivnijoj pripravi za sakrament ispovijedi. Dalja priprava počinje u obiteljima, a svoju opravdanost nalazi i u sljedećim institucijama djetetove socijalizacije: dječjem vrtiću, osnovnoj školi i župnoj zajednici.

Bliža i neposredna odnosno intenzivnija priprava za sakrament ispovijedi prvenstveno se odvija u župnoj zajednici u godini prve pričesti, ali i konfesionalni vjeronauk u školi može (treba!) itekako pridonijeti boljoj i sustavnijoj pripravi za ovaj sakrament.

Ključne riječi: prvopričesnici, priprava za sakrament ispovijedi, dalja priprava za sakrament ispovijedi, bliža i neposredna priprava za sakrament ispovijedi, roditelji, vjeronauk u školi, župna kateheza

0. UVOD

Učenice i učenici trećega razreda osnovne škole koji pohađaju nastavu katoličkoga vjeronauka znaju da ih pri kraju nastave godine očekuje svečano slavlje euharistije prve pričesti u župnim zajednicama. To je radostan događaj u životu učenica i učenika trećega razreda bez obzira pripadaju li vjernički praktičkim obiteljima ili njihove obitelji obilježava stupnjevita i distancirana crkvenost.¹ Prije slavlja euharisti-

je prve pričesti prethodi slavlje sakramenta ispovijedi. *Katekizam Katoličke crkve* donosi nekoliko naziva za ovaj sakrament: *sakrament obraćenja* – jer sakramentalno ostvaruje Isusov poziv na obraćenje, put povratka k Ocu od kojeg se čovjek grijehom udaljio, *sakrament pokore* – jer posvećuje osobni i zajednički put obraćenja, kajanja i za-

¹ Usp. J. BALOBAN, *Djelovanje Crkve u novim društvenim okolnostima*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995, str. 51–60.

dovoljštine kršćana grešnika, *sakrament ispovijedi* – jer je priznanje ili ispovijed grijeha pred svećenikom bitan element ovog sakramenta, *sakrament oprostjenja* – jer po svećenikovu sakramentalnom odrješenju, Bog daje pokorniku oprostjenje i mir te *sakrament pomirenja* – jer daruje grešniku ljubav Boga pomiritelja.² U članku smo se ograničili na naziv *sakrament ispovijedi* jer je on najčešći u životu vjernika u Republici Hrvatskoj. Iako smo izabrali naziv sakrament ispovijedi, cjelokupna priprava za slavlje ovog sakramenta treba da obuhvaća i naglašava sve nazive i njihova obilježja, te posebnosti na koje ti nazivi upućuju.

U *Direktoriju za pastoral sakramenata u župnoj zajednici* hrvatski biskupi ističu da »djecu koja prvi put pristupaju tom sakramentu treba podučiti što je moralno zlo i kakav odgovor moramo dati Bogu koji nas uvijek ljubi. Prva ispovijed ima snažan utjecaj na život djece ako se dobro pripravi i prilagodi dječjoj dobi i shvaćanju.«³ Ovaj poticaj usmjeren je na sve one koji su odgovorni za vjerski odgoj i obrazovanje djece, a to su: obitelji, vjeroučiteljice i vjeroučitelji u osnovnim školama te katehistice i katehete u župnim zajednicama. Jasno je da u odgoju i pripravi za euharistiju prve pričesti, a onda i za sakrament ispovijedi, veliku ulogu ima zajednički i koordinirani rad obitelji, vjeroučiteljica i vjeroučitelja u osnovnim školama te katehistica i kateheta u župnoj zajednici. Zato će priprava za ove sakramente biti pomno i pravilno pastoralno-katehetsko-liturgijski planirana i programirana da bi unatoč postmodernom načinu života suvremene obitelji i njezinu religioznom (ne)identitetu, u životu prvopričesnica i prvopričesnika ovi sakramenti imali pripadajuće mjesto u izgradnji vjerničkog, ali i općeljudskog života učenica i učenika i nakon slavlja euharistije prve pričesti.

U članku će u tom smislu biti govora o daljoj, bližoj i neposrednoj odnosno intenzivnijoj pripravi za sakrament ispovijedi. S cjelokupnom pripravom za sakrament ispovijedi povezan je i odgoj savjesti. Odgoj savjesti, pa tako u određenom smislu i odgoj za sakrament ispovijedi, počinje u obiteljima, a nastavlja se u dječjim vrtićima, školi i župnoj zajednici. U tom smislu možemo govoriti o određenoj daljoj pripravi za sakrament ispovijedi.

Bliža i neposredna odnosno intenzivnija priprava za sakrament ispovijedi prvenstveno se odvija u župnoj zajednici u *godini prve pričesti*, ali konfesionalni vjeronauk u školi također može (treba!) itekako pridonijeti boljoj, sustavnijoj i kvalitetnijoj pripravi za ovaj sakrament.

0.1. *Ukratko o savjesti i odgoju savjesti*

Razmišljanje o prvopričesnicama i prvopričesnicima te njihovoj pripravi za sakrament ispovijedi nužno uključuje govor o savjesti i odgoju savjesti. Odgoj savjesti je specifičan odgoj koji obuhvaća čovjeka u svim njegovim dimenzijama i sve razine društva u kojem se kreće. Odgoj ispravne savjesti nije nimalo lak. Zahtijeva svakodnevnu disciplinu i rad na njemu, te vježbe u najmanjim stvarima i životnim situacijama kako bi se bilo sposobno ispravno djelovati po vlastitoj savjesti. Svako bi ljudsko biće trebalo željeti imati zrelu, odgovornu i ispravnu savjest. No stvarnost današnjega suvremenog pluralnog društva pokazuje i odražava nešto sasvim drugo. Ističe se vlastita sloboda u oblikovanju savjesti, dakle savjest po vlastitoj mjeri, koja

² Usp. *Katekizam Katoličke crkve*, Glas Koncila, Zagreb, 1994, br. 1423–1424.

³ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, Glas Koncila, Zagreb, 2008, br. 141.

onda organizira život i djelovanje po vlastitim pretpostavkama i uvjerenjima, koja utvrđuje vlastite vrednote i istine upitnih životnih (i vjerničkih) kvaliteta!

Savjest je velika tajna skrivena u svakom čovjeku koja progovara tajanstvenim glasom odobravajući ili osuđujući određeni čin koji je čovjek spreman učiniti ili ga je već učinio. Činjenica je da svi ljudi, vjerovali u Boga ili ne, poznaju savjest kao unutarnje središte čovjekove stvarnosti. Ona je tijekom povijesti postupno prelazila od kolektivnog i objektivnog pristupa na pojedinačnu i subjektivnu razinu, da bi na Drugom vatikanskom koncilu bila definirana kao »najskrovitija jezgra i svetište čovjeka, u kojem je on sâm s Bogom, čiji mu glas odjekuje u nutрини«⁴. Drugi vatikanski koncil definira savjest na tajanstven i dubok način, promatrajući je kao sveto mjesto u čovjeku. Ona je mjesto susreta Boga i čovjeka. U njoj i po njoj čovjek dolazi do Boga. Svaki će čovjek biti suđen po svojoj savjesti, tj. po svojoj sposobnosti i djelovanju, uvijek u apsolutnoj povezanosti s Bogom. Stoga je odgoj savjesti od presudne važnosti za svakog čovjeka i čitavo čovječanstvo. Ako zanemarimo glas Božji u nama i zaboravimo što znači biti dijete Oca nebeskoga koji nas (koji me) bezgranično ljubi, tada sami sebe osuđujemo na tamu i svjesno okrećemo leđa Vječnoj ljubavi. Savjest je duboki misterij, kao i Božja prisutnost po njoj u nama, no pozvani smo vjerno slijediti Božji govor u našoj nutрини. Jer »u savjesti se na divan način otkriva onaj zakon koji se ispunja u ljubavi prema Bogu i bližnjemu. U vjernosti savjesti kršćani se povezuju s ostalim ljudima u traganju za istinom i u istinskom rješavanju mnogih čudorednih problema koji nastaju i u životu pojedinaca i u društvenom suživotu. Što više, dakle, prevladava ispravna savjest, to više osobe i skupine odstupaju

od slijepe samovolje te se trse suobličiti objektivnim normama čudorednosti.«⁵

Uvijek je izazov razmišljati i govoriti o važnosti odgoja savjesti u cjelokupnoj pripravi za sakrament ispovijedi. Možemo slobodno naglasiti da je to jedan od trajnih znakova vremena za Crkvu i njezino djelovanje usmjereno prema čovjeku koji lako izgubi mjerila o tome što je ispravno, a što grešno!

Sve smo više svjedoci da je čovjeku današnjice cilj imati što više, a pritom zaboravlja kako je stvoren da bude, da postoji. On zaboravlja svoju transcendentalnu dimenziju i usmjerenost na Boga, na poziv prijateljstva koji mu je uputio sâm Bog. On zaboravlja na sveto mjesto u sebi samom, gdje se susreću Bog i čovjek. Iz toga susreta proizlazi i susret s bližnjim, susret s braćom i sestrama u Kristu. Iskustvo susreta sa samim Bogom nikoga ne može ostaviti ravnodušnim. On nas neminovno mijenja te istodobno potiče da i drugima pomognemo doživjeti to isto iskustvo, iskustvo prihvaćenosti i ljubljenosti od samo Boga Oca, Sina i Duha Svetoga. Sve bi to trebala uključivati dobro planirana i programirana cjelovita priprava za sakrament ispovijedi.

U članku smo se s razlogom ograničili samo na prvopričesnice i prvopričesnike jer se u toj životnoj dobi prvi put susrećemo s bližom i neposrednom odnosno intenzivnijom pripravom za sakrament ispovijedi i s prvim pristupanjem tom sakramentu, premda se priprava za slavlje sakramenta ispovijedi, a onda i vjerničko prakticiranje, ne ograničava samo na to životno razdoblje. To je sakrament koji trajno po-

⁴ »Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu«, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 72008, br. 16.

⁵ *Isto*.

maže da se život proživi ispravno u ljubavi prema Bogu i bližnjemu te da se dospije u vječno zajedništvo s nebeskim Ocem.

1. DALJA PRIPRAVA ZA SAKRAMENT ISPOVIJEDI

Priprava za sakrament ispovijedi ne počinje tek u godini kad će učenice i učenici trećega razreda osnovne škole pristupiti euharistiji prve pričesti. Ona počinje u obitelji, i to od najranije dobi. U tom smislu nužno je razlikovati dalju, bližu i neposrednu odnosno intenzivniju priprava za sakrament ispovijedi.

Dalja priprava počinje u obitelji, a nastavlja se na ostalim mjestima djetetove socijalizacije: u dječjem vrtiću (ako ga dijete pohađa), u školi i u župnoj zajednici. Obitelj pruža prvo iskustvo ljubavi, prihvaćanja i praštanja koje djetetu daje temelj za daljnju nadogradnju u cjelokupnom odgoju, pa tako i odgoju savjesti, a s njim i odgoju za sakrament ispovijedi. Polaskom u dječji vrtić, dijete širi svoje obzore i upoznaje druge ljude i okruženja. Nove spoznaje pomažu mu da učvrsti i proširi sve ono što je dotad naučilo u obitelji u razlikovanju dobra od zla. Polaskom u školu, nastaju i djetetove prve učeničke obveze koje, ako su (više-manje uspješno) izvršene, donose pohvalu i nagradu, a ako nisu za posljedicu imaju opomenu ili određenu kaznu. Takvo iskustvo pomaže djetetu da shvati kako nije sve u igri, već da postoje i pravila u ljudskoj zajednici i konkretnom društvu kojih se mora pridržavati i ispunjavati ih.

Na priprava za sakrament ispovijedi utječu i sredstva društvenog priopćavanja, kulturalne institucije, društvo te doba i mjesto gdje dijete provodi slobodno vrijeme. Sve ono što dijete okružuje utječe na njega i njegov odgoj u cjelini,⁶ pa tako i na moralni, religiozni odnosno vjerski odgoj.

Sve nabrojane institucije mogu se spojiti u jedan dinamizam odgoja ispravne savjesti i ljudskoga djelovanja. Vrlo je važno da ista ili barem slična pravila vladaju u obitelji, dječjem vrtiću, školi i župnoj zajednici, da dijete zna što točno treba činiti, a što izbjegavati, da ne bi dolazilo u

⁶ »Odgoj je proces izgradnje čovjeka sa svim njegovim ljudskim odlikama, tjelesnim i duhovnim sposobnostima. Podjednako je značajan u životu pojedinca i povijesnom razvitku ljudske zajednice. Ima svoje univerzalno općeljudsko, nacionalno i individualno značenje. Ugrađen je u temelje društvenog napretka. Povezuje povijesne epohe, stoljeća i tisućljeća, sve ljudske naraštaje u neprekidni lanac razvitka, traženja, nalaženja i kretanja naprijed. Odgoj je najvažnija ljudska djelatnost. On je 'općečovječansko služenje čovječanstvu' i 'stvaralačko ostvarivanje budućnosti'. Temeljni smisao odgajanja nije u stjecanju znanja (imaju ga i najgori zlikovci), nego u ljudskom izgrađivanju. Kao namjerni, vrijednosnom svrhom osmišljeni i usmjereni proces, u kojemu se biološki dan pojedinac razvija u pedagoški i moralno zadanu osobnost, odgajanje je, u samoj biti svoje namjere, vrijednosno usmjeravanje, obogaćivanje, izgrađivanje i oplemenjivanje čovjeka. Njegov bitni sastavni dio je vrijednosno doživljavanje, nastojanje 'oko prenošenja, rasađivanja i očitovanja vrednota buđenja vrijednosnih doživljaja'. Djeca, mladež, odgajanci ne odgajaju se 'samo time što stječu potrebna znanja i razvijaju sposobnosti, nego i time što se usavršava njihov smisao za vrijednosti i vrijednosno doživljavanje, što se obogaćuje novim vrijednostima. Odgoj je, dakle, i vrijednosna kategorija u kojoj se osim obrazovnih dobara usvajaju i odgojne vrijednosti.' Odgoj je temelj na kojem sve počiva. On je bitna i stalna odrednica čovjekova života. U procesu odgoja čovjek raste u svojoj čovječnosti. Stoga mu u ljudskoj zajednici i u svakom konkretnom društvu pripadaju izuzetno važno mjesto i značenje. Tako bi trebalo biti. Nažalost, danas uvelike nije tako. Odgajanje i odgojna funkcija zapostavljaju se, ignoriraju, potiskuju i obezvređuju. Kriza je zahvatila i proces odgajanja. Posljedice će biti vrlo teške. Ugrozit će nam potomstvo. A pedagozi su profesionalno odgovorni za rezultate, poglavito za promašaje u procesu odgajanja.« A. VUKASOVIĆ, *Teologijsko i aksiološki utemeljenje odgoja u ozračju hrvatske odgojne preobrazbe*, u: »Obnovljeni život« 63 (2008)1, 35–46, ovdje str. 37.

nepotreban sukob sa samim sobom i s (ne) vrednotama koje pojedine odgojno-obrazovne institucije mogu zastupati. Sukladno tome, potrebna je suradnja roditelja, odgojiteljica i odgojitelja u dječjim vrtićima, učiteljica i učitelja, kao i vjeroučiteljica i vjeroučitelja u školama te katehista i kateheta u župnim zajednicama. Kvalitetnom i partnerskom suradnjom svih nabrajanih osoba koje rade na odgoju i obrazovanju može se stvoriti ozračje koje će pomoći budućim prvopričesnicama i prvopričesnicima da lakše spoznaju i shvate bit sakramenta ispovijedi te njegovu važnost u cjelokupnom općeljudskom i vjerničkom životu.

Slijedi prikaz kako se nabrojane institucije svojim djelovanjem uključuju u dalju pripravu za sakrament ispovijedi.

1.1. *Obitelj*

Obitelj je prva djetetova odgojna institucija. U njoj se čovjek rađa i u njoj započinje njegova formacija, koja se nastavlja u dječjem vrtiću i školi. Nažalost, tempo života i brze promjene u današnjem društvu sve više »smanjuju ulogu obitelji u odgoju djece. Zbog velike pokretljivosti osjećajne su veze sve površnije; članovi obitelji sve manje vremena borave kod kuće, zajedno. Roditelji sve manje odgajaju svoju djecu, smanjio se njihov utjecaj na moralni i duhovni razvitak mladog naraštaja, ali obitelj još uvijek ostaje prvi i najvažniji odgojni čimbenik⁷, što je u potpunosti razumljivo. Jasno je da odgoj ne daje gotove napatke kako treba što učiniti. Odgoj je uvijek usmjeren na pojedinca, njegove potrebe i mogućnosti koje su pokazatelj kojom metodom i kojim tempom moramo pristupiti odgoju. Takvo okruženje u potpunosti je lakše ostvariti u obitelji nego u dječjem vrtiću ili školi, koje obilježava kolektivni pristup radu i odgoju.

Osim toga, »dužnost odgoja ima svoje korijene u prvotnom pozivu bračnih drugova da sudjeluju u stvaralačkom Božjem djelu: rađajući u ljubavi i iz ljubavi novu osobu koja u sebi nosi poziv za rast i razvoj, roditelji preuzimaju zadaću da joj djelotvorno pomognu te da u punini živi ljudski život⁸. Da je odgojna zadaća roditelja iznimno važna svjedoči i Deklaracija o kršćanskom odgoju *Gravissimum educationis*, koja ističe: »Odgojna zadaća roditelja ima takvu važnost da se ondje gdje nedostaje jedva može zamijeniti. Na njima je da stvore takvo obiteljsko ozračje – prožeto ljubavlju i odanošću prema Bogu i ljudima

⁷ A. VUKASOVIĆ, *Etika, moral, osobnost: moralni odgoj u teoriji i praksi odgajanja*, Školska knjiga i Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1993, str. 208–209.

Premda su roditelji suočeni s poteškoćama u svome odgojnom radu, danas možda više nego prije, oni moraju s pouzdanjem i odvažnošću oblikovati svoju djecu za bitne vrednote ljudskog života. Iako oko sebe imaju društvo uzdrmano i razrovano napetostima i sukobima zbog nasilnog sukobljavanja različitih individualizama i svakovrsnih sebičnosti, roditelji su pozvani da u obitelji stvore ozračje istinske pravde te razviju smisao za dostojanstvo čovjeka. U tome će najviše pomoći zajedništvo i sudioništvo koje se svakodnevno živi u obiteljskom domu, u radosnim i teškim trenucima. Usp. IVAN PAVAO II, *Familiaris consortio. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1981, br. 37.

»Slika obitelji danas se rapidno mijenja. Tempo i način života unutar same obitelji i u odnosima obitelji prema ostalim institucijama društva, doprinosi konkretnom (ne)ostvarenju vjerskog odgoja i života. Tako se zaboravljaju obećanja dana na vjenčanju ili krštenju djece. Nestaje stvarnost obitelji u kojoj se davao prvi vjerski odgoj i obrazovanje.« J. ŠIMUNOVIĆ, *Župna zajednica na početku trećeg tisućljeća. Pastoralno-teološka razmišljanja o mogućnostima ostvarivanja župnoga pastorala u Republici Hrvatskoj*, Glas Koncila, Zagreb, 2009, str. 116.

⁸ IVAN PAVAO II, *Familiaris consortio. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1981, br. 36.

– koje će pogodovati cjelovitom osobnom i društvenom odgoju djece.⁹ Zato i nije čudno što na razvoj osobnosti djeteta snažno djeluje njegova vlastita obitelj i vrednote koje u njoj žive, te što se te vrednote onda prenose i u društveni život. Deklaracija naglašava da »u obitelji djeca stječu prvo iskustvo zdrave ljudske zajednice i Crkve; po njoj se, napokon, uvode u ljudsku zajednicu i u Božji narod«¹⁰. Upravo zbog toga se obitelj najčešće naziva kolijevkom i osnovnom stanicom društva. Ona mora biti u središtu ljudskoga društva i temelj njegove budućnosti. Veza između obitelji i društva nije jednosmjerna već dvosmjerna, jer ljudsko društvo snažno utječe na postojanost i kvalitetu bračnoga i obiteljskog života.

Kada govorimo o vjeri, možemo reći da je obitelj Crkva u malom ili obiteljska (domaća) Crkva,¹¹ u kojoj dijete po prvi put dolazi u svjesni dodir s Bogom. Put do Boga za svakoga od nas je različit i svi ne idemo istim putem. No najsigurniji je put koji nam je darovan od Boga. Mogu li roditelji prepoznati taj put i usmjeriti na nj svoju djecu i mlade? Vlastito iskustvo roditelja je nezamjenjivo,¹² jer da bi pomogli djetetu da nađe svoj put i raste u vjeri, prije svega sami roditelji moraju naći »Put, Istinu i Život« (usp. Iv 14, 6) kako bi zatim njime povelili svoje dijete.

»Roditelji prvi potiču svojim životom, primjerom i podučavanjem, razvoj religioznosti u svoje djece.«¹³ Stoga možemo reći da je svjedočanstvo u obitelji najbolja *metoda* u daljoj pripravi za sakramente ispovijedi i euharistije, jer dijete u početku svoju religioznost temelji prvenstveno na oponašanju. Onako kako vide da čine njihovi roditelji, čine i sami. Kada se kod djeteta probudi savjest, potrebno je naglašavati važnost i bitnost savjesti u životu čovjeka, naravno na način koji je primje-

ren toj dobi. Za odgoj savjesti u obitelji potrebni su sljedeći uvjeti:

⁹ »Gravissimum educationis. Deklaracija o kršćanskom odgoju«, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 72008, br. 3.

¹⁰ *Isto*.

¹¹ »Kršćanska obitelj kao domaća Crkva, prirodna je i temeljna škola za odgoj u vjeri: sakramentom ženidbe otac i majka primaju milost i službu kršćanskog odgajanja djece kojoj svjedoče i ujedno prenose ljudske i religiozne vrednote. Sam svakidašnji život autentično kršćanske obitelji prvo je 'iskustvo Crkve', koje onda treba naći potvrdu i rascvat u postupnu i odgovornu uklapanju djece u širu crkvenu zajednicu i u građansko društvo. Što više kršćanski supružnici i roditelji porastu u svijesti da je njihova 'domaća Crkva' dionica života i poslanja opće Crkve, to bolje će moći odgajati svoju djecu u 'osjećanju Crkve' i osjetiti svu ljepotu posvećenju svih sila u službi Božjega kraljevstva.« IVAN PAVAO II, *Christifideles laici – vjernici laici. Apostolska pobudnica o pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 21997, br. 62.

¹² »Doduše, obitelj (roditelji) može davati određeni vjerski odgoj svojoj djeci, ali ako on nije poduprt vlastitim životnim svjedočanstvom, onda prelazi u formalno prakticiranje vjerskoga života, usko povezano uz proslavu velikih crkvenih blagdana ili obiteljskih događaja, poput krštenja, prve svete pričesti, potvrde, vjenčanja i sprovoda.« J. ŠIMUNOVIĆ, *Župna zajednica na početku trećeg tisućljeća. Pastoralno-teološka razmišljanja o mogućnostima ostvarivanja župnoga pastorala u Republici Hrvatskoj*, Glas Koncila, Zagreb, 2009, str. 116. »Obitelj svojim životom zajedničke molitve, međusobne ljubavi, nesebične brige za djecu, za njihovu dušu i tijelo, ostvaruje toplo religiozno ozračje. Dijete od najranije dobi počinje tako zajedno s ostalim članovima obitelji živjeti to religiozno ozračje. Moliti uči molitvom obitelji. Dobrota roditelja i njihova ljubav prema Bogu djeci čini Boga blizim i dragim. Roditelji tada mogu reći da su oni dar Božji djetetu i da je dijete dar Božji njima. Time se u djetetu razvija istinski pojam o Bogu koji je ljubav.« F. KUHARIĆ, *Istina će vas osloboditi. Korizmena poslanica zagrebačkog nadbiskupa dr. Franje Kuharića*, Glas Koncila, Zagreb, 1973, str. 24.

¹³ J. ŠIMUNOVIĆ, *Župna zajednica na početku trećeg tisućljeća. Pastoralno-teološka razmišljanja o mogućnostima ostvarivanja župnoga pastorala u Republici Hrvatskoj*, Glas Koncila, Zagreb, 2009, str. 114.

- a) *Životno ozračje* – Za kvalitetan odgoj savjesti u djeteta iznimno je važno životno ozračje u kojemu se dijete razvija, a ono podrazumijeva toplu, duboku i osobnu ljubav roditelja i obitelji. U ljubavi dijete urasta u svijet istinske ljudske slobode i odgovornosti te istodobno doživljava i svoju vezanost na ono što je dobro i vrijedno te razvija spontanost u činjenju dobra.
- b) *Od dobra k dobru* – Savjest u djeteta treba odgajati polazeći od dobra i usmjerenjem na dobro. Potičući ga na dobro koje treba činiti, ne smijemo isticati zakon i zakonsku obvezu, već vrednotu koju treba ostvariti čineći dobro. Usmjerenost na zakon stvara legalističku savjest, stoga je potrebno dijete poticati da se raduje dobru te da ga ljubi i čini.
- c) *Motivacija* – Da bi dijete lakše ustrajalo u dobru, potrebno ga je motivirati, potaknuti na činjenje dobra. Ta se motivacija mora očitovati u konkretnim situacijama, mora biti usmjerena na osobno prenošenje vrednota i naravno prožeta osjećajima, jer je emocionalni život presudan za razvoj moralnog života djece.
- d) *Osjećaj za čvrst i siguran moralni poređak* – Potrebno je, naravno prema djetetovim mogućnostima, predočiti cijeli etički svijet, potičući njegov smisao za cjelinu, osposobljavajući ga da shvati unutarnju istinu i dobrotu etičkog poretka u njegovoj cjelovitosti. Ovdje je riječ o autoritetu, pa zato roditelji moraju voditi računa o ispravnosti autoriteta i utemeljenosti na istini.
- e) *Religiozni odgoj* – Temelj u odgoju savjesti djeteta je religiozni odgoj. Prije svega djetetu treba predočiti ispravnu sliku Boga, Boga koji je ljubav i koji nas voli takve kakvi jesmo. U većini slučajeva odgoj savjesti je povezan s ispravnom slikom Boga. Druga bitna stvar je ispravno i smisleno pozivanje na Boga, jer Boga nećemo pozivati zbog svake sitnice.
- f) *Oblici odgoja savjesti* – Na početku će to biti vježbe u izvršavanju moralno dobrih djela, kako bi se uspostavila vlast nad nagonima i voljom. S vremenom će sve više u prvi plan dolaziti poduka i obrazloženje, tj. teoretski dio. Tako će sav moralni i religiozni odgoj i obrazovanje zapravo služiti odgoju savjesti, koji će osobito doći do izražaja u pripravi na prvu ispovijed.
- g) *Dobar primjer* – Dobar primjer ima silnu snagu u odgojnom procesu, tako da i iskrenost u životu odraslih igra veliku ulogu u odgoju savjesti djeteta. Ništa nije presudnije od iskrenosti, koja usmjeruje moralno prosuđivanje na stvarnost dobra, raskrinkavajući mnogostruke prividnosti i prijevare. Važno je u djeteta probuditi svijest da smo u ostvarivanju dobra upućeni na Božju pomoć.
- h) *Srdačna roditeljska prisutnost* – Prisutnost roditelja u životu djeteta iznimno je važna. Zbog toga roditelje nitko ne može zamijeniti, a niti oni sami mogu nekoga drugoga odrediti da za život odgaja njihovu djecu. Uskraćivanje vlastitog vremena neoprostiv je propust i jedan od znakova sebičnosti roditelja. Osim toga, tko zanemari svoju majčinsku ili očinsku dužnost, griješi protiv ljubavi što je dugeje svojoj djeci.¹⁴

¹⁴ Usp. M. SRAKIĆ, *Teologija obitelji i odgojna usmjerenja*, u: »Crkva u svijetu« 23(1988)2, 119–127, ovdje str. 124–127.

1.2. Dječji vrtići

Sve smo više svjedoci prezaposlenosti obaju roditelja te njihove primoranosti da svoje dijete povjere profesionalnim odgojiteljima u dječjim vrtićima, bez obzira na to što je obitelj nezamjenjiva jezgra u procesu odgoja i vjerničkog djelovanja. S obzirom na životne okolnosti obitelji u postmodernom društvu, postaje sve očiti da je dječji vrtić nužna institucija u kojoj dijete u ranoj fazi svog djetinjstva stječe prve temelje odgoja i spoznaje svijeta, na kojim će dalje graditi i razvijati svoju osobnost. Zato su iznimno važni suradnja, prožimanje i povezanost obitelji i dječjeg vrtića u odgoju djece, koja su također članovi društva.¹⁵

Dijete u dječji vrtić polazi oko treće godine života, kada ono samo »osjeća potrebu za širim socijalnim kontaktima, osjeća potrebu da boravi i igra se u društvu druge djece, svojih vršnjaka. To znači da je došlo vrijeme za prošireno odgojno djelovanje na dijete, da je osim obitelji potrebna i odgojna institucija kao čimbenik odgojnog djelovanja. Takva institucija je dječji vrtić.«¹⁶ Roditelji imaju pravo i dužnost birati dječji vrtić koji pruža onaj odgoj i program rada koji odgovara njihovim zahtjevima. To pravo i dužnost posebno dolaze do izražaja kada roditelji imaju mogućnost i žele da njihova djeca pohađaju vjerski odgoj u javnim dječjim vrtićima ili u katoličkim vjerskim vrtićima.¹⁷ Ako roditelji žele da im dijete u predškolskoj dobi, koja je vrlo važno životno razdoblje, stekne kvalitetne i ispravne prve temelje osobnosti i ljudskog ponašanja, kako bi jednog dana postalo odgovorni kršćanin, tada će svom djetetu pružiti ono najbolje. U tom smislu zadaća katoličkoga vjerskog odgoja djece u predškolskoj dobi može se svesti na nekoliko bitnih usmjerenja, a to su:

- a) pomagati djetetu da raste u povjerenju u samoga sebe i tako sve više postaje osoba

¹⁵ »Odgojitelji, učitelji i svi oni izvan obiteljskog konteksta nastavljaju svoje djelovanje na iskustva koja su djeca stekla u roditeljskom domu. To znači da su oni nadopuna roditeljskih odgojnih utjecaja, da ih trebaju potpomagati, proširivati i dalje poticati. Da bi to bilo moguće, mora se uzeti u obzir socio-kulturalni kontekst iz kojeg djeca dolaze da bi svoje djelovanje prilagodili pojedinačnim zahtjevima. To mogu postići samo onda ako uspostave prisne odnose s roditeljima. Stvaranjem takve prohodnosti između različitih sredina sprečava se izolacija bilo kojeg od segmenata, odnosno stvaraju se pretpostavke za ostvarivanje kontinuiteta u odgojnom djelovanju. Ondje gdje nema međusobnog uvažavanja onog drugog odgajatelja dolazi do diskontinuiteta u odgoju, a najviše štete od toga ima dijete koje se svakodnevno mora prilagođavati ponašanjem i sustavom vrijednosti tim različitim sredinama. Može se govoriti o pet osnovnih područja u kojima postoji mogućnost pojave diskontinuiteta, a to su: razlike u odgojnim postupcima između roditelja i drugog odgajatelja; različite značajke životnog prostora što ga dijete ima u obitelji odnosno ustanovi (sloboda kretanja, privatnost, socijalni kontakti itd.); razlike u kvaliteti i opsegu međuljudskih odnosa koji prevladavaju u različitim sredinama; bitno različiti sustavi vrijednosti koji se njeguju u obitelji i ustanovi; različiti sustavi komuniciranja unutar različitih sredina.« D. MALEŠ, *Škola – roditelji – djeca*, u: »Obnovljeni život« 48(1993)6, 587–593, ovdje str. 590–591.

¹⁶ A. VUKASOVIĆ, *Etika, moral, osobnost: moralni odgoj u teoriji i praksi odgajanja*, Školska knjiga i Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1993, str. 212.

¹⁷ Ta vrst odgoja zajamčena je Ugovorom o suradnji na području odgoja i kulture između Svete Stolice i Republike Hrvatske. Više o tome u: »Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture«, u: *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske*, Glas Koncila, Zagreb, 2001, čl. 1–11. Program katoličkog vjerskog odgoja djece predškolske dobi sadrži devet tematskih jezgara: 1. *Doček i prihvaćanje djece* – prijelaz iz obiteljskog u vrtičko okruženje može biti vrlo bolan za dijete, stoga je potrebno omogućiti djetetu da se osjeća dočekanim, voljenim i prihvaćenim, te mu na taj način pomoći da otkrije ljubav i prihvaćanje drugih, pa tako i Boga; 2. *Stvoreni svijet i stvorenje u njemu* – ovom temom želi se u

- b) odgajati dijete za odgovorno ponašanje u svijetu koji ga okružuje
- c) zadovoljiti djetetovu potrebu za pripadanjem i ljubavlju te ga na temelju tog iskustva upućivati na odnos, susret i istinsko približavanje Bogu
- d) omogućiti djetetu da metodom igre doživljava i upoznaje temeljne poruke evanđelja
- e) razvijati osjećaj povjerenja, zahvalnosti, darivanja, suosjećanja i suradnje s bližnjima
- f) pomagati djetetu u uspostavljanju autentičnih odnosa s drugima, osobito različitima, koji imaju drugačije religiozne navike i ponašanje, u predškolskoj ustanovi i u životu uopće.¹⁸

Dijete u dječjem vrtiću učvršćuje moralne navike stečene u obitelji. Ono »se pri ispravnom postupku susreće s odobravanjem odraslih, s kojima je emocionalno povezano, i tako se kod njega postupno stvara predodžba dobra. Neodobravanje pomaže stvaranju kod djeteta suprotne predodžbe, upozorava ga da je određeno vladanje neprimjereno i loše. Podatnost živčanog sustava u toj dobi omogućuje dobre rezultate odgojnog rada. Zbog toga moralni odgoj u dječjem vrtiću i ima izvanredno veliko značenje,«¹⁹ zaključuje Ante Vukasović.

1.3. Škola

Škola je najstarija odgojno-obrazovna institucija, koja se tijekom povijesti razvijala ovisno o društvenim prilikama. Općenito govoreći, škola ima važnu ulogu u daljnjoj formaciji djeteta, jer polazeći u školu, dijete preuzima prve ozbiljnije obveze. Zadaća je škole da u djeteta razvija pozitivan, odgovoran stav prema radu, učnju i obvezama koje se s duljinom školo-

vanya povećavaju. Odgojno-obrazovni rad u osnovnoj školi ostvaruje se redovitom i izbornom nastavom te dopunskim i dodatnim radom s učenicima. U školskom odgojno-obrazovnom sustavu nalazi se i katolički vjeronauk.

Katolički vjeronauk je izborni nastavni predmet, koji postaje obvezatan u školskoj godini kada se učenik za nj odluči. Svrha organiziranja izborne nastave je »omogućivanje slobode u kreiranju odgojno-obrazovnog procesa, proširivanje i produbljivanje znanja i sposobnosti u onom od-

djetetu probuditi radost i zanimanje za promatranje i otkrivanje ljepote svijeta koji je Bog stvorio; 3. *Kraljevstvo Božje* – djetetu se nastoji protumačiti kraljevstvo Božje na njemu razumljiv način; 4. *Božić – radost Isusova dolaska na svijet* – omogućiti djetetu da doživi Božić kao svetkovinu obitelji i zajednice; 5. *Isusova djetinjstvo i život* – kroz priču o Isusovu djetinjstvu i životu pomoći djetetu da spozna veličinu Isusove osobe; 6. *Otkrivanje tajne života* – kroz proljetno buđenje i rast u prirodi, uputiti dijete u naslućivanje tajne života; 7. *U znaku vode i svjetla – susret Uskrsnome Isusu* – cilj je ove teme da djeca spoznaju Isusa koji je svjetlo svijeta, koje se daje ljudima da bi mogli živjeti po njegovim riječima; 8. *Majka* – pomoći djetetu da shvati važnost zemaljske majke, te na taj način i važnost nebeske Majke; 9. *Moja kršćanska zajednica – Crkva* – ovom temom uvodi se dijete u život župne zajednice, na taj način da ga se upozna sa znakovima i gestama župne zajednice. Usp. Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije i Povjerenstvo za predškolski vjerski odgoj; *Program katoličkoga vjerskog odgoja djece predškolske dobi*, u: »Katehetski glasnik« 4(2002)1, 170–172; B. BLAŽEVIĆ, s. K. PIŠKOVIĆ, *Njihovo je kraljevstvo nebesko. Priručnik odgojiteljima u vjeri za rad s djecom predškolske dobi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006, str. 8.

¹⁸ Usp. NACIONALNI KATEHETSKI URED HBK – POVJERENSTVO ZA PREDŠKOLSKI VJERSKI ODGOJ, *Program katoličkoga vjerskog odgoja djece predškolske dobi*, u: »Katehetski glasnik« 4(2002)1, 165–176, ovdje str. 169.

¹⁹ A. VUKASOVIĆ, *Etika, moral, osobnost: moralni odgoj u teoriji i praksi odgajanja*, Školska knjiga i Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1993, str. 212.

gojno-obrazovnom području za koje učenik pokazuje posebne sklonosti i pojačani interes²⁰.

Svrha ili globalni cilj katoličkog vjeronauka kao školskog predmeta u osnovnoj školi je: »sustavno i skladno teološko-ekleziološko i antropološko-pedagoško povezivanje Božje objave i tradicije Crkve sa životnim iskustvom učenika kako bi se ostvarilo sustavno i cjelovito, ekumenski i dijaloški otvoreno, upoznavanje katoličke vjere na informativno-spoznajnoj, doživljajnoj i djelatnoj razini radi sazrijevanja u kršćanskoj vjeri i postignuća cjelovita općeljudskog i vjerskog odgoja učenika koji žive u svojem religioznom i crkvenom, kulturalnom i društvenom prostoru.«²¹ Katolički vjeronauk očituje se svojom autentičnošću jer dotiče temeljne vrijednosti svakog čovjeka i ne zadržava se na razini informacije, nego ulazi u samu srž tumačeći evanđelje i potičući u njegovu duhu na konkretno djelovanje. Jedan od općih ciljeva katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi je: »pomoći učenicima da ostvare ljudski i kršćanski odgoj savjesti i izgrade zreli i odgovornu savjest u odnosu prema sebi, prema drugima, prema društvu i svijetu općenito, a na temelju Božje objave, kršćanske predaje i crkvenog učiteljstva.«²² Svrha katoličkoga vjeronauka i spomenuti opći cilj vjeronaučne nastave pomažu nam da istaknemo važnost odgoja savjesti te nužnost dalje pripreve za sakrament ispovijedi, koja se odvija u prvom i drugom razredu osnovne škole. Zato u daljnjem tekstu obrazloženo doprinos vjeronauka prvog i drugog razreda osnovne škole u daljoj pripravi za ovaj sakrament.

U Nastavnom planu i programu katoličkoga vjeronauka za prvi i drugi razred osnovne škole, o sakramentu ispovijedi se ne govori mnogo, a ono što se govori više je neizravno nego izravno, bez obzira na

to što učenica ili učenik ove dobi jako dobro razlikuje dobro od lošega. I dok vjeronaučni udžbenik za prvi razred osnovne škole *Učimo ljubiti Boga i ljude* neizravno progovara o onome što je dobro i onome što nije dobro,²³ udžbenik za katolički vjeronauk u drugom razredu osnovne škole *Rastimo u zahvalnosti* želi kod učenica i učenika probuditi smisao za zahvalnost i dati odgovor na pitanje: Što imamo a da nismo primili?²⁴ Nastava katoličkoga vjeronauka u drugom razredu želi pomoći učenicama i učenicima da dožive da ih netko prati, da nekome pripadaju i da nekoga trebaju, ali i da njih netko treba i voli. I u ovom se udžbeniku o sakramentu ispovijedi govori više neizravno.

Ovdje prikazujemo nastavne teme katoličkoga vjeronauka u prvom i drugom razredu osnovne škole unutar kojih se može govoriti o sakramentu ispovijedi. Prikazat ćemo ih pomoću tablice koja sadrži razred, nastavne cjeline, nastavne teme, ključne pojmove i odgojno-obrazovna postignuća.²⁵

²⁰ MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I ŠPORTA, *Nastavni plan i program za osnovnu školu prema HNOS-u*, Zagreb, 2006, str. 13.

²¹ *Isto*, str. 336.

²² *Isto*.

²³ Usp. *Učimo ljubiti Boga i ljude. Vjeronaučni udžbenik za prvi razred osnovne škole*, Glas Koncila, Zagreb, ⁵2007.

²⁴ Usp. *Rastimo u zahvalnosti. Udžbenik za katolički vjeronauk za drugi razred osnovne škole*, Glas Koncila, Zagreb, ⁵2007.

²⁵ Tablica je načinjena pomoću vjeronaučnih udžbenika za prvi i drugi razred osnovne škole i Nastavnog plana i programa za osnovnu školu. Usp. *Učimo ljubiti Boga i ljude. Vjeronaučni udžbenik za prvi razred osnovne škole*, Glas Koncila, Zagreb, ⁵2007; *Rastimo u zahvalnosti. Udžbenik za katolički vjeronauk za drugi razred osnovne škole*, Glas Koncila, Zagreb, ⁵2007; MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I ŠPORTA, *Nastavni plan i program za osnovnu školu prema HNOS-u*, Zagreb, 2006, str. 338–343.

Godište	Nastavna cjelina	Nastavna tema	Ključni pojmovi	Odgojno-obrazovna postignuća
PRVI RAZRED	Otkrivamo znakove Božje dobrote	Bog je naš dobri Otac	<ul style="list-style-type: none"> • Bog Otac • Božja dobrot 	<ul style="list-style-type: none"> • shvatiti i doživjeti Boga kao dobrog Oca koji ljubi sve ljude • prepoznati načine kako možemo pokazivati poštovanje prema svakom čovjeku • navesti znakove Božje dobrote iz vlastitoga iskustva
PRVI RAZRED	Isus susreće ljude	Isus svima čini dobro i posebno voli djecu	<ul style="list-style-type: none"> • Isus i drugi • Isus i djeca • činiti dobro 	<ul style="list-style-type: none"> • otkriti kako je Isus s ljubavlju susretao ljude • nabrojiti nekoliko načina na koje Isus pomaže ljudima • prepričati jednu biblijsku zgodu koja govori o Isusovoj brizi za druge, osobito siromašne i bolesne • uočiti kako Isus voli sve ljude, a osobito djecu • znati zahvaliti Isusu za njegovu brigu za djecu i ljude
PRVI RAZRED	Isus susreće ljude	Isus oprašta	<ul style="list-style-type: none"> • radost • žalost • oproštenje • pomirenje • korizma 	<ul style="list-style-type: none"> • prepoznati da u životu ima radosnih i žalosnih trenutaka • prepoznati kako radost možemo dijeliti s drugima • prepoznati iskustva nerazumijevanja i svade među ljudima • navesti i opisati znakove pomirenja i praštanja • spoznati da Bog nama oprašta i da smo i mi dužni opraštati • prepoznati korizmu kao vrijeme praštanja, pomirenja, dobrih djela i priprave za Uskrs
PRVI RAZRED	Isusovo uskrsnuće	Isusova muka i smrt	<ul style="list-style-type: none"> • Veliki petak • Isusova muka • smrt na križu • znak križa 	<ul style="list-style-type: none"> • opisati događaje koji se povezuju uz Isusovu muku i smrt • naslutiti značenje Isusove muke, smrti i uskrsnuća za spasenje svih ljudi na svijetu • prepoznati križ kao znak Isusove ljubavi i kao sveti znak za sve kršćane • uočiti važnost dostojanstva i redovitog činjenja znaka križa
DRUGI RAZRED	Ponovno smo zajedno	Gradimo zajedništvo i prijateljstvo	<ul style="list-style-type: none"> • prijatelj • zajedništvo • radost 	<ul style="list-style-type: none"> • razvijati duh prijateljstva, povjerenja i poštovanja u razrednoj zajednici • poznavati uvjete dobra i plodna prijateljstva • nabrojiti i obrazložiti značajke prijateljstva • uočiti da svatko od učenika pridonosi izgradnji zajedništva u razrednoj zajednici i u školi • otkrivati da smo jedni drugima potrebni i navesti kako se možemo u školi i kod kuće pomagati • povezati prijateljstvo s radošću
DRUGI RAZRED	Bog je čudesno stvorio svijet i ljude	Ljudi nisu poslušali Boga	<ul style="list-style-type: none"> • neposluh (grijeih) • prijateljstvo između Boga i ljudi • obećanje Spasitelja 	<ul style="list-style-type: none"> • upoznati biblijski tekst o prvome neposluhu (grijehu) • opisati prijateljstvo između Boga i ljudi • kratko upoznati i pripovjediti kako su prvi ljudi sretno živjeli, sagriješili u raj u zemaljskom i kako su izgubili prijateljstvo s Bogom • prepoznati da ljudi mogu sagriješiti • otkriti kako nas Bog ljubi i prašta nam
DRUGI RAZRED	Lijepo je kao braća živjeti zajedno	Isus nas uči opraštati, ljubiti i moliti	<ul style="list-style-type: none"> • praštanje • zlatno pravilo 	<ul style="list-style-type: none"> • upoznati i objasniti zlatno pravilo • uočiti važnost praštanja u svakodnevnom životu • navesti primjere praštanja • prepoznati pogreške koje činimo jedni drugima

Nakon tabličnog prikaza razreda, nastavnih cjelina, nastavnih tema, ključnih pojmova te odgojno-obrazovnih postignuća, koji se odnose na izravan i neizravan govor o sakramentu ispovijedi u nastavi katoličkoga vjeronauka u prvom i drugom razredu osnovne škole, analizom vjeronaučnih udžbenika dolazimo do konkretnijih prijedloga i poticaja za govor o sakramentu ispovijedi u nastavi katoličkoga vjeronauka u tim razredima.

Udžbenik za katolički vjeronauk za prvi razred *Učimo ljubiti Boga i ljude* u drugoj nastavnoj cjelini *Otkrivamo znakove Božje dobrote* i u njezinoj nastavnoj temi *Bog je naš dobri Otac* daje mogućnost neizravnoga govora o sakramentu ispovijedi. Naime, tekst nastavne teme govori o Bogu, našem Ocu »koji prihvaća i ljubi sve ljude – i pravednike i grešnike«²⁶. Svaki čovjek može pogriješiti, ali može dobiti i oprostjenje. Oprostjenje dobivamo od ljudi, ali i od Boga u sakramentu ispovijedi za koji će se učenice i učenici ovog godišta pripremati u trećem razredu.

U petoj nastavnoj cjelini *Isus susreće ljude*, u nastavnoj temi *Isus svima čini dobro i posebno voli djecu* prikazan je Isus koji pomaže ljudima u raznim životnim situacijama. Ispod ilustracija nalazi se popratni tekst, koji objašnjava da »Isus oslobađa ljude od zla, grijeha, bolesti i drugih nevolja«²⁷. U obradi nastavne teme prolaze se s učenicama i učenicima određene životne situacije u kojima se ističe Isusova prisutnost i djelovanje. Kada se tumači Isusovo oslobađenje od grijeha, učenicama i učenicima može se ponuditi, prilagođen dobi, govor o sakramentu ispovijedi. Isus danas u sakramentu ispovijedi oslobađa ljude od grijeha.

Nastavna tema *Isus oprašta*, također u petoj nastavnoj cjelini *Isus susreće ljude*, cijela je usmjerena prema opraštanju i po-

mirenju.²⁸ Izravno se može govoriti o sakramentu ispovijedi koji još nazivamo sakrament oprostjenja i pomirenja, pogotovo zato što pitanje na str. 59. potiče učenice i učenike da nauče nešto više o ovom sakramentu.²⁹

U šestoj nastavnoj cjelini *Isusovo uskrsnuće*, obrada nastavne teme *Isusova muka i smrt* nudi vjeroučiteljicama i vjeroučiteljima mogućnost neizravnoga govora o grijehu i potrebi oprostjenja jer je i Isus oprostio onima koji su ga osudili i pribili na križ.³⁰

Udžbenik za katolički vjeronauk za drugi razred osnovne škole *Rastimo u zahvalnosti* u nekoliko nastavnih tema nudi mogućnost izravnoga ili neizravnoga govora o sakramentu ispovijedi i njegovoj svrsi u životu vjernika.

U prvoj nastavnoj cjelini *Ponovno smo zajedno*, a u obradi nastavne teme *Gradi-mo zajedništvo i prijateljstvo*, koja izlaže nastavni sadržaj o prijateljstvu, postavlja se pitanje: »Kada prijateljstvo prestaje?«³¹ Navode se životne situacije, ali i pogreške te mogući grijesi koji dovode do prekida prijateljstva.³² Obradom ove nastavne teme na početku nastavne godine, potiču se učenice i učenici na razvijanje prijateljstva, povjerenja, poštivanja i opraštanja u razrednom odjelu, što je svakako dio gradiva za sakrament ispovijedi.

Druga nastavna cjelina nosi naziv *Bog je čudesno stvorio svijet i ljude*. Tu nastavnu

²⁶ *Učimo ljubiti Boga i ljude. Vjeronaučni udžbenik za prvi razred osnovne škole*, Glas Koncila, Zagreb, ⁵2007, str. 23.

²⁷ *Isto*, str. 51.

²⁸ Usp. *Isto*, str. 56–62.

²⁹ Pitanje glasi: »Znaš li još koji način opraštanja i pomirenja?« *Isto*, str. 59.

³⁰ Usp. *Isto*, str. 68–70.

³¹ *Rastimo u zahvalnosti. Udžbenik za katolički vjeronauk drugoga razreda osnovne škole*, Glas Koncila, Zagreb, ⁵2007, str. 10.

³² Usp. *Isto*.

cjelinu čini i nastavna tema *Ljudi nisu poslušali Boga*, koja upoznaje učenice i učenike drugoga razreda s biblijskim tekstom o prvome ljudskom grijehu i neposluhu. Sukladno sadržaju nastavne teme, planirana odgojno-obrazovna postignuća učenica i učenika ispunjavaju se u prepoznavanju ljudske grešnosti, odnosno u spoznaji da ljudi mogu sagriješiti, ali i da Bog ljubi ljude te da im oprašta grijehe.³³ Oproštenje grijeha ljudi traže u sakramentu ispovijedi za koji će se učenice i učenici intenzivno pripremati u trećem razredu. Moguće im je skrenuti pozornost na ispovjedaonicu u župnoj crkvi i njezinu svrhu.³⁴

Deseta nastavna cjelina *Lijepo je kao braća živjeti zajedno* u nastavnoj temi *Isus nas uči opraštati, ljubiti i moliti* upoznaje učenice i učenike sa zlatnim pravilom te važnošću opraštanja u svakodnevnom životu. Učenice i učenici traže od bližnjih i određenih ljudi oproštenje, ali i oni sami mogu opraštati drugima. Važno je prepoznati i priznati vlastite pogreške u međuljudskim odnosima i za njih tražiti/moliti oproštenje. Sakrament ispovijedi u ovom kontekstu može biti izravno spomenut jer je to sakrament oproštenja i pomirenja ljudi s Bogom i ljudi međusobno.³⁵

Analiza vjeronaučnih udžbenika za prvi i drugi razred osnovne škole te Nastavnog plana i programa katoličkoga vjeronauka za osnovnu školu pokazala je da se učenicama i učenicima u prvom razredu više na neizravan način govori o grijehu, pomirenju i opraštanju. Naglašavaju se međuljudski odnosi i ponašanje u društvu. U drugom razredu osnovne škole učenicama se i učenicima govori o pogreškama, opraštanju i pomirenju. Polako se stvara slika milosrdnog i dobrog Oca, Oca koji ljubi svoj narod, koji želi dobro svom narodu, koji i nakon grijeha obećava spasenje i Spasitelja. Udžbenik za katolički vjeronauk za drugi

razred osnovne škole *Rastimo u zahvalnosti* potiče na zahvalnost prema Bogu za sve što smo dobili od njega, a osobito na zahvalnost za dar otkupljenja i oproštenja.

1.4. Župna zajednica

Župna zajednica je također vrlo važna u životu djeteta i njegova odgoja u vjeri. Ona može pružati djeci vjerski odgoj u predškolskim katehetskim skupinama. Rekli smo *može* jer smo svjesni stanja i odvijanja župne kateheze u župnim zajednicama diljem Republike Hrvatske. Osim uobičajene župne kateheze za sakramente ispovijedi, euharistije i potvrde, rijetke su župne zajednice koje imaju katehetske susrete za sve životne dobi. One župne zajednice koje imaju predškolsku katehetsku skupinu, uvode djecu u vjeru i život župne zajednice primjereno njihovoj životnoj dobi. Vjerski odgoj u predškolskim katehetskim skupinama u župnoj zajednici odvija se najčešće kroz igru, te glazbeno, scensko, likovno izražavanje i stvaranje ili pripovijedanjem biblijskih i književnoumjetničkih tekstova.³⁶ Poželjno je da od najranije djetetove dobi u katehetske susrete budu uključeni i roditelji. Tako se razvija potrebna suradnja roditelja i voditelja župne kateheze, što je za predškolsku dob djeteta vrlo korisno, zbog kontinuiteta u cjelokupnom odgoju. Takav vid pastorala i katehizacije nužan je u župnim zajednicama.

³³ Usp. MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I ŠPORTA, *Nastavni plan i program za osnovnu školu prema HNOS-u*, Zagreb, 2006, str. 341.

³⁴ Usp. *Rastimo u zahvalnosti. Udžbenik za katolički vjeronauk za drugi razred osnovne škole*, Glas Koncila, Zagreb, 2007, str. 24–25.

³⁵ Usp. *Isto*, str. 68–70.

³⁶ Usp. J. ŠIMUNOVIĆ, *Župna zajednica na početku trećeg tisućljeća. Pastoralno-teološka razmišljanja o mogućnostima ostvarivanja župnoga pastorala u Republici Hrvatskoj*, Glas Koncila, Zagreb, 2009, str. 124.

Govoreći o pastoralno-katehetskoj skrbi za djecu u župnoj zajednici, moramo obratiti pozornost i na nekoliko čimbenika na koje upozorava *Opći direktorij za katehezu*:

- »– Djetinja dob i djetinjstvo, shvaćeni i obrađeni prema svojim osobitostima, predstavljaju doba prve socijalizacije, kao i ljudskog i kršćanskog odgoja u obitelji, školi i Crkvi, te ih stoga treba shvatiti kao odlučujući trenutak za budućnost vjere.
- Prema uvriježenoj predaji, to je dob u kojoj se uobičajeno vrši kršćanska inicijacija započeta krštenjem. Primanjem sakramenata smjera se na prvu cjelovitu formaciju djetetove vjere i na njegovo uvođenje u život Crkve.
- Zato će u vrijeme djetinje dobi katehetski proces biti odgojan na najbolji način, pazit će na razvoj onih ljudskih resursa koji su antropološka podloga vjerskom životu, kao što su osjećaj povjerenja, zahvalnosti, sebedarja, zazivanja, radosnog sudjelovanja... Odgoj za molitvu i uvođenje u Sveto pismo središnji su vidovi kršćanske formacije malenih.
- I konačno, osobitu važnost treba posvetiti dvama životnim odgojnim mjestima, a to su obitelj i škola. Obiteljska kateheza je na određeni način nezamjenjiva u prvom izričitom senzibiliziranju i vjerskoj praksi, i to nadasve zbog pozitivnog i prihvaćajućeg okruženja, kao i zbog poticanja primjera odraslih.³⁷

Nakon polaska u školu, dijete ima mogućnost pohađanja nastave konfesionalnog vjeronauka, ali i župne kateheze koja ga sve dublje uvodi u vjerski život župne zajednice, te ga postupno priprema za sakramente ispovijedi i euharistije, što je za učenice i učenike ove dobi poseban vjernički doživljaj. Dok je u predškolskoj ka-

tehezi dijete vjeru primalo srcem, sada je potrebno učiniti korak dalje i pomoći djetetu da vjeru usvoji umom. Bitno je da župna kateheza ne podsjeća na sat školskog vjeronauka, a za to se moraju pobrinuti same katehistice i katehete, i to svojom osebjunošću, kreativnošću i pružanjem vjerničkog svjedočanstva. U tome im pomaže i okvirni plan i program župne kateheze *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*.³⁸

Župna kateheza učenica i učenika prvog i drugog razreda osnovne škole »dobar je početak u životu svakog čovjeka da se katehetska poduka općenito ne shvati samo kao jedna etapa evangelizacije, nešto što obilježava određenu dob vjernika, nego da se shvati i prihvati kao potreba za sva životna razdoblja. Sustavni rast, odgoj i obrazovanje u vjeri potrebni su u cjelokupnom životu čovjeka, jer svako razdoblje života nosi svoja obilježja u kojima vjera može pomoći da se životna dob i krize prožive kvalitetno, općeljudski i vjernički.«³⁹ Važno je pozitivno iskustvo župne kateheze prvog i drugog razreda osnovne škole jer se na tom iskustvu temelji kateheza trećeg razreda, koja uključuje prvopričesničku katehetsku skupinu s ostvarenjem bliže i neposredne odnosno intenzivnije pripreme za sakramente ispovijedi i euharistije.

³⁷ Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000, br. 178.

³⁸ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zagreb, Zadar, 2000.

³⁹ J. ŠIMUNOVIĆ, *Župna zajednica na početku trećeg tisućljeća. Pastoralno-teološka razmišljanja o mogućnostima ostvarivanja župnoga pastorala u Republici Hrvatskoj*, Glas Koncila, Zagreb, 2009, str. 127–128.

1.5. Mediji

U posljednjim desetljećima dvadesetoga stoljeća dogodila se znanstveno-tehnička revolucija koja je pridonijela naglom razvoju znanosti i tehnike, sredstava priopćavanja i brzom protoku velike količine informacija. Svojom jačinom zahvatila je cjelokupni suvremeni svijet, stvorivši od njega *globalno selo*, pri čemu se svaki civilizirani čovjek počeo zanimati za zbivanja u svijetu putem radija, televizije, interneta, tiska i drugih medija. Mediji svojim pristupom, bilo pozitivnim bilo negativnim, imaju velik utjecaj na čovjeka i njegov razvoj. Od različitih utjecaja medija nisu pošteđena ni djeca, koja znaju dosta vremena provesti gledajući televiziju, slušajući radio, surfajući internetom i čitajući razne tiskovine.

Neminovno nam se postavlja pitanje: Koje su posljedice takvog utjecaja različitih medija na osobe koje su u procesu psihičkog, socijalnog i moralnog sazrijevanja? »Radi se o još nedovoljno iskusnim i zrelim, nedovoljno oblikovanim mladim ljudima, koji lakše prihvaćaju utjecaje sa strane i nisu dovoljno kritični i otporni na nepoželjne utjecaje. Drugim riječima, i pozitivni ali i negativni utjecaji na njih će imati snažniji dojam nego na sasvim zrele i stabilne osobe.«⁴⁰

Roditelji su ti koji trebaju razgovarati sa svojim djetetom, otkriti što ga motivira u gledanju televizije ili surfanju internetom te mu pomoći da shvati kako npr. televizija nije jedini način na koji može iskoristiti slobodno vrijeme. Bilo bi dobro ponekad zajedno pogledati neku emisiju ili film, te nakon toga razgovarati. Zabranom se ne postiže ništa, ali argumentiranim razgovorom moguće je naći rješenje. No ne smije se zaboraviti da mediji imaju i edukativnu vrijednost i da mogu biti vrlo korisni kao pomoć u učenju i prenošenju

znanja. Isto tako, ne smije se smetnuti s uma (iako se to često čini!) da su mediji opće dobro te da moraju uvažavati opća moralna načela, paziti na etička, estetska i intelektualna mjerila u izboru sadržaja i kreiranju programa.⁴¹

Ukratko smo progovorili i iznijeli svoja razmišljanja o daljoj pripravi za sakrament ispovijedi i određenim odgojno-obrazovnim institucijama koje se, u okviru svojih programa, mogu u nju uključiti. U cjelokupnoj daljoj pripravi za sakrament ispovijedi vrlo važnu ulogu imaju roditelji. Oni bi trebali postaviti prve temelje ispravnoga moralnog djelovanja u život vlastite djece te svojim primjerom nastojati posvjedočiti djeci ljepotu života u Božjoj blizini i prijateljstvu. Uz ispravno postupanje i obrazloženo objašnjavanje zašto se nešto smije činiti, a nešto izbjegavati, djeca počinju razvijati svoje spoznaje i zaključivati na ispravan način. U toj odgovornoj zadaći roditeljima pomažu i odgojno-obrazovne institucije: dječji vrtići, osnovna škola (najviše pomoću nastave katoličkoga vjeronauka) te župna zajednica u katehetskim skupinama prilagođenima određenoj dobi sudionika.

2. BLIŽA I NEPOSREDNA ODNOSNO INTENZIVNA PRIPRAVA ZA SAKRAMENT ISPOVIJEDI

Bliža i neposredna odnosno intenzivna priprava za sakrament ispovijedi odvija se na župnoj razini paralelno s bližom i neposrednom pripravom za euharistiju prve pričesti, u *godini prve pričesti*⁴², i obuhvaća

⁴⁰ A. VUKASOVIĆ, *Etika, moral, osobnost: moralni odgoj u teoriji i praksi odgajanja*, Školska knjiga i Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1993, str. 221–222.

⁴¹ Usp. *Isto*, str. 225.

⁴² Riječ je o godini u kojoj dijete prima prvu pričest, a obuhvaća vrijeme od listopada do slavlja u vazmenom vremenu.

učenice i učenike trećega razreda osnovne škole. Bliža priprava za sakramente ispovijedi i euharistiju prve pričesti počinje u listopadu *godine prve pričesti*, a neposredna odnosno intenzivnija mjesec do dva dana prije samoga svečanog slavlja ovih sakramenata. U našem razmišljanju nećemo posebno odvajati ove dvije priprave.

U bližu i neposrednu odnosno intenzivniju pripravu za ove sakramente svojim nastavnim temama uključuje se i vjeronauk u školi. Povezanost rada u prvopričesničkoj katehetskoj skupini u župnoj zajednici i rada na nastavi vjeronauka u osnovnoj školi uroditi će boljom i sustavnijom pripravom učenica i učenika za slavlje sakramenata ispovijedi te euharistije prve pričesti, ali će istaknuti i važnost pristupanja ovim sakramentima u njihovom daljnjem vjerničkom i općeljudskom životu.

Plan i program župne kateheze predviđa jednogodišnju pripravu za euharistiju prve pričesti, koja se odnosi na »intenzivniji dio priprave u koji se više uključuju roditelji, kumovi i cijela župna zajednica«⁴³, dok *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici* ide korak dalje te potiče da priprava za euharistiju prve pričesti bude barem dvije godine.⁴⁴ Pastoralno-katehetska praksa pokazuje da je u župnim zajednicama Republike Hrvatske priprava za sakramente ispovijedi i euharistije prve pričesti jednogodišnja, a ne dvogodišnja. U nekim župnim zajednicama provodi se dvogodišnja priprava za ove sakramente, no njih je vrlo malo.

U bližoj i neposrednoj odnosno intenzivnijoj pripravi za sakramente, roditelji prvopričesnica i prvopričesnika još su pozvaniji svjedočiti vjeru vlastitim primjerom i aktivnim sudjelovanjem u pastoralno-katehetsko-liturgijskom životu župne zajednice. Voditelji župne kateheze pružaju im pomoć tako da ih na razne načine

animiraju u pružanju vlastita primjera vjere i aktivna sudjelovanja u životu župne zajednice. Bilo bi dobro da se održavaju razni katehetski susreti roditelja prvopričesnica i prvopričesnika zajedno s kandidatima za sakramente, ali i odvojeno. Kada dođe vrijeme prve ispovijedi, valjalo bi upriličiti zajedničko pokorničko slavlje u kojem će sudjelovati roditelji, prvopričesnice i prvopričesnici te njihovi krsni kumovi. Vrlo je korisno i važno da se roditelji uključe i u pripremu samog dana slavlja euharistije prve pričesti, i to oko uređenja interijera i eksterijera župne crkve, osmišljavanja prvopričesničke priredbe, odabira prvopričesničkih uspomena itd.

U bližoj i neposrednoj odnosno intenzivnijoj pripravi za sakrament ispovijedi ne smije se zaboraviti ni župna zajednica, koja prvopričesnicama i prvopričesnicima pruža primjer i iskustvo življenja kršćanstva u susretu s euharistijskim Isusom koji poziva na obraćenje i življenje u novosti života. Zato je dobro na početku *godine prve pričesti* predstaviti kandidate za sakramente cijeloj župnoj zajednici i preporučiti ih u molitve. Na taj se način stvara dinamizam zajedničkog života u kojem smo usmjereni jedini na druge, s Kristom u središtu.

Cijela *godina prve pričesti* odiše radosnom pripravom i iščekivanjem susreta s Isusom Kristom u sakramentu ispovijedi, a potom i u slavlju euharistije prve pričesti. To je vrlo važno vrijeme za prvopričesnice i prvopričesnike, koji – u želji za no-

⁴³ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zagreb, Zadar, 2000, str. 51.

⁴⁴ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, Glas Koncila, Zagreb, 2008, br. 116.

vošću života i pravom na sudjelovanje u svetoj pričesti – upijaju svaku novu riječ i primjer kao bi i oni mogli biti pravi Božji prijatelji.

2.1. *Katehetska priprava za slavlje sakramenta ispovijedi*

U katehetskoj pripravi za sakrament ispovijedi polazi se od činjenice da Bog ima inicijativu i poziva na obraćenje, na promjenu života. To uključuje katehetski govor o pokori kao Božjem daru i pozivu da mu se opet približimo nakon grijeha i pada. Tu spoznaju potrebno je probuditi kod prvopričesnica i prvopričesnika u katehetskim susretima u župnoj zajednici te na nastavi katoličkoga vjeronauka u školi. Potrebno im je pomoći da spoznaju sliku milosrdnog Boga, onoga koji nas voli unatoč našim grijesima i koji nas prvi poziva da mu se vratimo jer nam sve oprašta. U toj spoznaji najviše će pomoći prisposoba o izgubljenom sinu i dobrome ocu koji živi u nadi da će mu se sin jednoga dana vratiti (usp. Lk 15, 11–32). Ta prisposoba budi radost povratka, osjećaj ponovne prihvaćenosti, oprostjenja te uvjerenje da nas Bog očekuje i želi i onda kada smo učinili nešto loše.

U katehetskoj pripravi prvopričesnica i prvopričesnika za sakrament ispovijedi dolazi do izražaja i govor o zajedničkoj dimenziji pokore, koja je vidljiva u svakidašnjem suživotu s našim najbližima u obitelji, prijateljima u školi, (vjero)učiteljima i katehetama. Stoga je potrebno prvopričesnicama i prvopričesnicima govoriti o oprostima na koji nas Bog poziva, te o tome da se »nije moguće natrag okrenuti i približiti Bogu a da se ne okrenemo i ne približimo i bližnjemu«⁴⁵. Na taj način budimo svijest prvopričesnica i prvopričesnika da nisu sami na svijetu i da ne gledaju samo na sebe i svoje interese. Pomaže im se

da razvijaju vlastitu čovječnost, uči ih se da je Crkva, kako opća tako i partikularna, zajednica vjernika koja živi u istini i ljubavi te je pozvana to isto svjedočiti svojim životom.

Kada je riječ o slavlju sakramenta ispovijedi u našem sveukupnom kršćanskom životu, prvopričesnicama i prvopričesnicima se ukazuje na to da je pristupati sakramentu ispovijedi »tj. ići 'na ispovijed' samo pokazatelj da se intenzivno i sakramentalno živi pokornički stav, da se prakticira pokora, što kršćanin inače, izvan sakramenta pokore, živi i prakticira«⁴⁶.

Da bi dijete shvatilo i lakše došlo do spoznaje što je pokora, što grijeh, zašto ići na sakrament ispovijedi, potrebno je cjelokupni govor prilagoditi dobi djeteta, tj. prvopričesnika te trajno poticati, razvijati i uvoditi u samu bit i življenje pokore. Riječ je o tzv. progresivnoj katehezi koja pomaže djetetu da se sustavno i postupno pripremi za slavlje sakramenata ispovijedi i euharistije prve pričesti. Iako ta kateheza počinje puno ranije, u *godini prve pričesti* može pomoći prvopričesnicama i prvopričesnicima lakše shvatiti sakrament ispovijedi, koji je za njihovu dob često teško razumljiv. Prvopričesnicama i prvopričesnicima treba preporučiti i u njih razvijati stav i praksu ispovijedi, prenijeti im bit

⁴⁵ I. FUČEK, *Poruka i pomirenje u formaciji savjesti djeteta*, u: »Kateheza« 2(1980)3, str. 19.

⁴⁶ Ivan Fuček u navedenom članku ističe: »Kad govorimo o Božjoj ljubavi, treba pred oči djece staviti svu Božju ljubav prema čovjeku, napose najveći dar nama poklonjen, a to je Isus – naš brat i prijatelj. Potrudimo li se da se u djetetu rodi osoban stav prema Isusu, pomognemo mu li da ono u tom odnosu s Isusom napreduje i raste sve dotle da mu Isus zaista postane prijatelj i brat, dijete će postupno shvatiti da 'obratiti se Bogu', okrenuti se na bolji put, znači upravo što i biti spreman živjeti s Isusom, htjeti uvijek nanovo počinjati i iznova nastojati živjeti s njim, uvijek s novim zamahom pokušati činiti kao on.« *Isto*, str. 20.

pokore, pomoći im da se usredotoče na življenje sakramenta ispovijedi kao trajan stav i opredjeljenje,⁴⁷ kako bi ovaj sakrament u budućnosti bio plodonosan.

Bliža priprava za sakramente ispovijedi i euharistije prve pričesti uključuje cijelu župnu zajednicu, stoga je nju potrebno upoznati s kandidatima, što se obično i čini na početku liturgijske godine.⁴⁸ Ovim činom postiže se trostruk učinak: djeca se još više uključuju u život župne zajednice, vjernici se osjećaju suodgovornima za duhovni i vjernički rast prvopričesnika i prvopričesnika, te se postiže jačanje crkvenosti, što je dobro za sve, jer je euharistija sakrament jedinstva.⁴⁹ Župna zajednica svojim molitvama, primjerima i poticajima može pridonijeti kvalitetnijoj i uspješnijoj pripravi za sakramente ispovijedi i euharistije prve pričesti.

2.1.1. Uloga obitelji u bližoj i neposrednoj odnosno intenzivnijoj pripravi za sakrament ispovijedi

U *godini prve pričesti* djetetu je potreban konkretan primjer koji će mu poslužiti kao oslonac i poticaj da i ono samo tako čini. Zato je u pripremi za prvu ispovijed i euharistiju prve pričesti veoma važna uloga roditelja, braće i sestara. Drugi vatikanski koncil ističe: »ako sami roditelji prednjače primjerom i obiteljskom molitvom, djeca će, i dapače svi koji žive u krugu obitelji, lakše naći put čovječnosti, spasenja i svetosti. A ženidbeni će drugovi – provideni dostojanstvom i zadaćom očinstva i majčinstva – brižljivo ispunjavati dužnosti odgoja, napose religioznoga, što u prvom redu njima pripada»⁵⁰. Djelatna prisutnost obitelji prvopričesnika i prvopričesnika očituje se u susretima s drugim obiteljima u župnoj zajednici. Stoga bi bilo idealno kada bi se i otac i majka mogli aktivno uključiti u susrete koji se održavaju

zajedno s prvopričesnicama i prvopričesnicima, u susrete koji se organiziraju samo za roditelje, kao i kada bi aktivno sudjelovali na nedjeljnoj euharistiji. Budući da su roditelji prvopričesnika i prvopričesnica većinom mladi ljudi, koji su prezaузeti na raznim područjima, nužno ih treba potaknuti i motivirati da se uključe u župnu katehezu zajedno sa svojim djetetom, a time i u aktivni život župne zajednice. »Cilj je rada s roditeljima, u pripremi njihove djece za sakramente, da se osjećaju pozvanima i potrebnima u naviještanju evanđelja. Oni su zauzvrat spremni puno više dati nego mi očekujemo i podnijeti žrtve koje ne možemo ni predvidjeti.«⁵¹ Roditelji mogu biti na razne načine uključeni u pripravu za slavlje sakramenata kako na duhovnoj, tako i na materijalnoj razini.

U zajedničkim susretima prvopričesnica i prvopričesnika i njihovih roditelja,

⁴⁷ Usp. A. JURAK, *Uvođenje djece u sakrament ispovijedi*, u: »Kateheza« 1(1979)4, 16–23, ovdje str. 20.

⁴⁸ Riječ je o praktičnom modelu pripreme za slavljenje prve pričesti u pet etapa: 1. susret s roditeljima prvopričesnika i prvopričesnika na početku nove školske godine; 2. predstavljanje prvopričesnika i prvopričesnika župnoj zajednici na treću nedjelju došašća; 3. mala služba riječi (roditelji i djeca zajedno) u korizmenom vremenu; 4. zajednička priprava roditelja i djece za ispovijed, neposredno prije svečanosti euharistije prve pričesti; 5. prvopričesničko euharistijsko slavlje. Usp. K. DOMINKOVIĆ, *Slavljenje prve pričesti kao doživljavanje i ostvarivanje zajedništva obiteljskog i euharistijskog stola*, u: »Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije« 128(2000)10, 643–645, ovdje str. 643.

⁴⁹ Usp. Z. PAŽINA, *Neposredna liturgijska priprava za prvu ispovijed i pričest*, u: »Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije« 128(2000)10, 635–642, ovdje str. 636.

⁵⁰ »Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu«, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 72008, br. 48.

⁵¹ D. KOČONDA, *Uključivanje roditelja u župnu katehezu i pripravu djece za prvu ispovijed i pričest*, u: »Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije« 128(2000)10, 628–631, ovdje str. 631.

cijela se obitelj priprema za sakramente ispovijedi i euharistije prve pričesti s ciljem da se istakne važnost nadnaravne dimenzije koju je svaki kršćanin pozvan živjeti u svojoj svakodnevnicu, te da se cjelokupna priprava ne svede na slavlje oko obiteljskoga stola i ono što će se darovati prvopričesnici ili prvopričesniku. S druge strane ti isti roditelji mogu se uključiti i u druge vjerničke krugove, kao što su liturgijska zajednica, biblijska zajednica, karitativna zajednica i druge.⁵²

U cjelokupnoj pripravi za slavlje sakramenta ispovijedi do izražaja posebno treba doći zajednička priprava roditelja i djece za sakrament neposredno prije svečanosti euharistije prve pričesti. I u ovom je slučaju riječ o svjedočanstvu roditelja vlastitoj djeci, u kojem se kroz zajednički ispit savjesti pojedinačno ispovijedaju djeca, roditelji i kumovi, ako je to moguće. Svakako, u ovom vrlo važnom trenutku života prvopričesnica i prvopričesnika imamo i one roditelje koji ne mogu poći na sakrament ispovijedi zbog posebnih životnih okolnosti bračnog zajedništva. Njih se ne smije isključiti, nego ih se također uključuje u pastoralno-katehetsko-liturgijsku skrb.

»Prva ispovijed ima snažan utjecaj na život djece«⁵³, zato je potrebno učiniti dobru pripravu za samo slavlje kako na župnoj tako i na obiteljskoj razini. Vrlo je važno da djeca već u vlastitoj obitelji dožive radost oproštenja, da iskuse da im roditelji opraštaju njihove male pogreške. To se može postići jedino ako se odgajaju u istini i ljubavi te ako se te pogreške ispravno obrazlože. Iz tog su razloga pastoralni djelatnici pozvani »razvijati svijest i osjećaj dužnosti u roditelja da budu prvi i pravi vjernici, tj. podučeni i svjedočenjem obilježeni katehete svoje djece. Bez takvog sudjelovanja roditelja u zadaći priprave prvopričesnika ne može se očekivati zdrav i ustra-

jan razvoj djeteta u vjeri«⁵⁴. Sve su to mali koraci koji traže veliku strpljivost i žrtvu, ali na kraju urode velikim plodom. To je nastojanje da se prvopričesnicama i prvopričesnicima pomogne u radosnom susretu s Isusom u sakramentu ispovijedi, poštujući dinamiku njihova rasta i sazrijevanja.

2.1.2. Doprinos školskog vjeronauka u bližoj i neposrednoj odnosno intenzivnijoj pripravi za sakrament ispovijedi

U trećem razredu osnovne škole poseban se naglasak stavlja na zajedništvo pomirenja i euharistije što je vidljivo iz samog naslova udžbenika za katolički vjeronauk za treći razred osnovne škole – *Za stolom ljubavi i pomirenja*. Doprinos školskog vjeronauka u odgoju za sakrament ispovijedi vidljiv je u nastojanju da se raz-

⁵² Riječ je o vjerničkim krugovima koji će stvarati oblike zajedništva koji svojim sadržajem privlače i istodobno povezuju vjernike te ih jačaju u njihovoj vjeri. Vjernički krugovi su: pastoralna koordinacijska zajednica, liturgijska zajednica, marijanska zajednica, ministrantska zajednica, biblijska zajednica, zajednica obitelji, zajednica kršćanske kulture duha, zajednica duhovno-molitvenih pokreta, molitveno-meditativna zajednica, zajednica mladih i odraslih, karitativna zajednica, zajednica za osobe s posebnim potrebama, misijska zajednica, ekumenska zajednica, zajednica evangelizacije društva, ekološka zajednica, zajednica kršćana u distanci, zajednica »na putu«, sportsko-rekreativna zajednica i druge. Na taj način roditelji prvopričesnika postaju aktivni članovi župne zajednice. Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zagreb, Zadar, 2000, str. 17–19.

⁵³ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, Glas Koncila, Zagreb, 2008, br. 141.

⁵⁴ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zagreb, Zadar, 2000, str. 67.

viju psihofizičke, duhovne i moralne sposobnosti za život u zajednici i zajedništvu. Taj se život ostvaruje u zajedništvu s Kristom koji nam se trajno darovao u Presvetom oltarskom sakramentu, a za istinsko življenje u zajednici potreban nam je i sakrament ispovijedi.

Nezamjenjiv je doprinos školskog vjeronauka u bližoj i neposrednoj odnosno intenzivnijoj pripravi prvopričesnika i prvopričesnika za sakrament ispovijedi. U sudnosu s katehezom prvopričesničke ka-

nika. Potiču se i na osoban stav prema vjerničkoj sakramentalnoj praksi. Ovdje prikazujemo nastavne teme katoličkoga vjeronauka u trećem razredu osnovne škole unutar kojih se izravno ili neizravno govori o sakramentu ispovijedi. Prikazujemo ih pomoću tablice koja sadrži nastavne cjeline, nastavne teme, ključne pojmove i odgojno-obrazovna postignuća. Tablica je načinjena prema *Nastavnom planu i programu katoličkog vjeronauka za osnovnu školu*⁵⁵:

Nastavna cjelina	Nastavna tema	Ključni pojmovi	Odgojno-obrazovna postignuća
Bog je naš Spasitelj	Vidio sam vašu nevolju	<ul style="list-style-type: none"> • Egipat • Židovi (Izraelci) • Pasha • Izrael • Jakov i njegovi sinovi 	<ul style="list-style-type: none"> • otkriti i opisati način života Izraelaca u Egiptu • uočiti Božju brigu za njegov narod • spoznati potrebu za suradnjom s Bogom • prepoznati Božju prisutnost u svakodnevnom životu • buditi osjećaj zahvalnosti za Božje djelovanje u životu čovjeka
Bog je naš Spasitelj	Bog se objavljuje Mojsiju	<ul style="list-style-type: none"> • Mojsije • gorući grm • ropstvo • Jahve • faraon 	<ul style="list-style-type: none"> • uočiti da se Bog objavljuje Mojsiju kojemu daje posebno poslanje • spoznati da gorući grm predstavlja simbol Božje prisutnosti • upoznati i znati objasniti značenje imena Jahve • otkriti da Bog u povijesti i sadašnjosti čovječanstva djeluje po ljudima • prepoznati Božju prisutnost u svakodnevnom životu
Bog je naš Spasitelj	Spasonosni izlazak	<ul style="list-style-type: none"> • pashalna noć • izlazak iz ropstva • spasenje • Crveno more 	<ul style="list-style-type: none"> • upoznati i znati opisati značenje pashalne noći za Izraelce, kao i za suvremene Židove • shvatiti da prijelaz preko Crvenoga mora predstavlja izlazak spasa izraelskoga naroda • otkriti da Bog spašava iz bezizlaznih situacija • uočiti zahvalnosti Izraelaca prema Bogu i njegovu djelovanju • razumjeti ljudsku nezahvalnost kao nedostatak povjerenja u Božju moć • prepoznati Božje djelovanje po ljudima oko nas

tehetske skupine u župnoj zajednici, prema nastavnom planu i programu, podučavaju se učenice i učenici trećega razreda o značenju sakramenta ispovijedi u životu vjer-

⁵⁵ Usp. MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I ŠPORTA: *Nastavni plan i program za osnovnu školu prema HNOS-u*, Zagreb, 2006, str. 343–346.

Nastavna cjelina	Nastavna tema	Ključni pojmovi	Odgojno-obrazovna postignuća
Isusov poziv na pomirenje	Ljudi i njihova krivica	<ul style="list-style-type: none"> • savjest • grijeh • opraštanje • dug • dužnik 	<ul style="list-style-type: none"> • razumjeti i razlikovati značenje pojmova dug i dužnik • uočiti poruku Isusove pripovijesti o opraštanju • upoznati i razumjeti značenje pojma savjesti • savjest shvatiti kao Božji glas u čovjeku koji mu govori što je dobro, a što je zlo • otkriti savjest kao mjerilo ljudskoga djelovanja i kao znak Božjih uputa • naučiti što je grijeh • izbjegavati pogreške i grijeh • izgrađivati stav prema pravdnosti • usvojiti načelo ljubavi kao temeljno životno iskustvo kršćana
Isusov poziv na pomirenje	Susret Isusa i grešnika	<ul style="list-style-type: none"> • Zakej • priznanje krivice • kajanje • Božje milosrđe 	<ul style="list-style-type: none"> • znati opisati Zakejev susret s Isusom i njegovu želju za obraćenjem • shvatiti Isusov pristup grešniku kao poziv na služenje dobru • znati priznati krivnju i tražiti oprostjenje • razumjeti pojam »kajanje« • otkriti savjest kao Božji glas u nama koji nas potiče na kajanje i pomirenje • razvijati osobnu želju za pomirenjem • razumjeti milost sakramenta pomirenja
Isusov poziv na pomirenje	Isus daje priliku za novi početak	<ul style="list-style-type: none"> • obraćenje • pomirenje • osuđivanje • Božje milosrđe • opraštanje 	<ul style="list-style-type: none"> • pripovjediti prisposobu o »dobrom ocu«, shvatiti značenje obraćenja • otkriti Božji poziv na obraćenje kao znak pomirenja i saveza s Bogom • doživjeti potrebu zahvalnosti na pruženoj prilici za novi početak • doživjeti stav odbojnosti prema grijehu; otkriti potrebu trajnoga pomirenja s Bogom i ljudima; uočiti beskrajnu veličinu Božjeg milosrđa; opisati kako Isus postupa prema ženi grješnici (Iv 8, 2b–11) • otkriti i naznačiti putove i načine pomirenja s ljudima i s Bogom
Isusov poziv na pomirenje	Isusova smrt i uskrsnuće	<ul style="list-style-type: none"> • novi Savez • smrt • uskrsnuće • život s Kristom • sakramenti 	<ul style="list-style-type: none"> • opisati događaj Kristove smrti i uskrsnuća (Mt 28, 1–10) • uočiti znakove Božje ljubavi, opraštanja grijeha i spasenja čovjeka • razumjeti i prihvatiti Kristovu smrt kao žrtvu po kojoj je pomirio čovjeka s Bogom • otkriti u Kristovoj muc i smrti njegovu beskrajnu ljubav po kojoj je pobijedio grijeh, donio oprostjenje i spasenje čovjeku • postati svjestan da se grijesima udaljavamo od života s Kristom • naučiti da je Isus ustanovio sakramente po kojima se susrećemo s uskrsnulim Kristom • nabrojiti sedam svetih sakramenata
Isusov poziv na pomirenje	Sakrament obraćenja i pomirenja	<ul style="list-style-type: none"> • Pedesetnica • ovlast opraštanja grijeha • kajanje • zadovoljština • sakrament pomirenja 	<ul style="list-style-type: none"> • upoznati događaj silaska Duha Svetoga nad apostole • otkriti djelovanje Duha Svetoga u primanju sakramenata • uočiti i razumjeti ovlast opraštanja grijeha što ga je Isus dao svojim učenicima • poznavati važnost kajanja, ispovijedi i izvršenja zadovoljštine (pokore) za grijehe • naučiti formulu kajanja u sv. ispovijedi • poznavati značenje slavlja sakramenta pomirenja • razumjeti ulogu svećenika u sakramentu pomirenja • spremnost na opraštanje i izgrađivanje međusobnog pomirenja

Udžbenik za katolički vjeronauk za treći razred osnovne škole nosi naslov *Za stolom ljubavi i pomirenja*. Sâm naslov upućuje učenice i učenike da će tijekom cijele nastavne godine biti govora o stolu ljubavi i stolu pomirenja – o sakramentima euharistije i ispovijedi – za koje će se pripremati i u nastavi katoličkoga vjeronauka u školi i na župnoj katehezi u župnim zajednicama. Tijekom godine dana priprave za sakramente euharistije i ispovijedi, učenice i učenike prati i udžbenik za katolički vjeronauk za treći razred osnovne škole. Tako bi se svaka nastavna tema uz domišljatost i kreativnost vjeroučiteljica i vjeroučitelja mogla obraditi u izravnom ili neizravnom kontekstu slavlja sakramenta ispovijedi i njegovoj nužnosti odnosno važnosti za život učenica i učenika.

U trećoj nastavnoj cjelini *Bog je naš Spasitelj*, nastavne teme *Vidio sam vašu nevolju*, *Bog se objavljuje Mojsiju* i *Spasonosni izlazak* prikazuju lik Boga u Starom zavjetu, Boga koji je Spasitelj izabranog naroda, koji se brine za svoj narod, koji čuje njegov vapaj u nevolji, koji ga izbavlja, vodi pustinjom i sklapa s njim savez. Ove nastavne teme pomažu učenicama i učenicima da stvore ispravnu sliku Boga koji je ljubav i milosrđe, a koja je potrebna i za životno, ispravno i redovito slavlje sakramenta ispovijedi. U tom se sakramentu Bog, koji je ljubav i milosrđe, susreće s grešnim čovjekom kojemu je potrebna ljubav, milosrđe i oprostjenje učinjenih pogrešaka i grijeha.⁵⁶

Cijela peta nastavna cjelina, koja nosi naslov *Isusov poziv na pomirenje*, izravno je usmjerena prema sakramentu ispovijedi i slavlju tog sakramenta kojega će učenice i učenici uskoro biti dionice i dionici. Svaka nastavna tema sadržajem i ilustracijama na određeni način pridonosi pripravi za slavlje sakramenta ispovijedi.

Nastavna tema *Ljudi i njihova krivica* upoznaje učenice i učenike sa značenjem pojma savjesti koja je Božji glas u čovjeku koji mu govori što je dobro, a što zlo. Ona je mjerilo ljudskoga djelovanja i Božjih uputa. Učenice i učenike podučava se što je to grijeh te kako da ga ispravno vrednuju.⁵⁷

Susret Isusa i grešnika naslov je sljedeće nastavne teme koja kroz prisposodbe o Zakeju i milosrdnom ocu potiče učenice i učenike na priznanje krivnje i traženje oprostjenja. U ovoj nastavnoj temi učenice i učenici uče razumjeti kajanje. Savjest otkrivaju kao Božji glas u čovjeku koji potiče na kajanje i pomirenje.⁵⁸

Božje milosrđe i dobrotu očituje se i u nastavnoj temi *Isus daje priliku za novi početak*. Prisposoda o Isusu i preljubnici ističe beskrajno Božje milosrđe, a učenice i učenike podučava kako otkriti puteve i načine pomirenja s ljudima i Bogom.⁵⁹

U nastavnoj temi *Isusova smrt i uskrsnuće*, učenicama i učenicima se kroz događaj Kristove smrti i uskrsnuća nude znakovi Božje ljubavi, oprostjenja grijeha i spašenja čovjeka. Učenicama i učenicima treba biti jasno da se grijehom udaljavaju od života s Kristom.⁶⁰

Sakrament obraćenja i pomirenja je nastavna tema koja učenicama i učenicima potanko približava sakrament ispovijedi sa svim njegovim dijelovima i podučava ih o njemu.⁶¹

Na kraju udžbenika za katolički vjeronauk za treći razred osnovne škole *Za stolom ljubavi i pomirenja*, u Dodatku, nala-

⁵⁶ Usp. *Za stolom ljubavi i pomirenja. Udžbenik za katolički vjeronauk za treći razred osnovne škole*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007, str. 24–33.

⁵⁷ Usp. *Isto*, str. 52–55.

⁵⁸ Usp. *Isto*, str. 56–59.

⁵⁹ Usp. *Isto*, str. 60–61.

⁶⁰ Usp. *Isto*, str. 62–66.

⁶¹ Usp. *Isto*, str. 67–70.

zi se obrazac *Moja ispovijed – Red sakramenta pomirenja*. Prikazan je redosljed i objašnjeno što se slavi i kako se slavi sakrament ispovijedi.⁶²

Osvrnemo li se na vjeronaučne udžbenike za prvi i drugi razred i usporedimo li ih s vjeronaučnim udžbenikom za treći razred, možemo primijetiti postupnu gradaciju u govoru i odgoju za sakrament ispovijedi. Dijete polako ulazi u svijet spoznaje dobra i zla, grijeha, oprostjenja i na kraju pomirenja. Ono postupno prelazi iz subjektivnog u objektivni svijet u kojem nije jedino. Uočava da je Isus njegov prijatelj i da voli djecu. Na taj se način osjeća prihvaćenim, a kada je prihvaćeno i vrijedno u očima drugih, tada i ono može samo lakše prihvatiti sebe i drugoga pokraj sebe.

3. ZAKLJUČNE MISLI

Živimo u postmoderno doba u kojem je ljestvica vrijednosti poljuljana, u kojem su moralne i etičke vrijednosti svedene na minimum. Teško je mijenjati mentalitet i shvaćanja ljudi koji su odgajani u drugačijem duhu, a svaka promjena nosi sa sobom neki bolan rez u životnim navikama i poimanjima. Zato je vrlo važno navrijeme pristupiti odgoju savjesti koji će pomoći čovjeku da se ispravno suoči sa sobom, sa svojim životnim stavovima, djelovanjima i grijesima, a da pritom ne strahuje od Boga kao strogog suca ili da se, pak, boji ispovijedi, jer na koncu – zašto bi on morao ispovijedati grijeha nekome tko je jednako grešan kao i on...

U (vjerskom) životu prvopričesnica i prvopričesnika vrlo je bitno iskustvo prve ispovijedi. To iskustvo može sa sobom nositi dobru ili lošu motivaciju za daljnje slavljenje i življenje sakramenta ispovijedi. Stoga je iznimno važno da priprava za prvu ispovijed bude kvalitetno organizirana s naglaskom na ljubavi i milosrđu Božjem,

na Božjoj inicijativi u pomirenju, na tome da nam je sakrament ispovijedi potreban kako bismo sve više bili istinski sinovi i kćeri Oca nebeskoga. Da priprava za sakrament ispovijedi bude što kvalitetnija, u njoj sudjeluju roditelji, vjeroučiteljice i vjeroučitelji u školama, katehiste i katehete u župi, svećenici i cijela župna zajednica. Dio priprave za sakrament ispovijedi jest i odgoj savjesti, zato ne smijemo zaboraviti uz navedene odgojno-obrazovne čimbenike ni odgajateljice i odgajatelje u dječjim vrtićima. Povezanost svih odgojno-obrazovnih čimbenika pomaže da prvopričesnice i prvopričesnici lakše shvate svoju ucijepljenost u zajednicu te eklezijalnu i komunitarnu dimenziju sakramenta ispovijedi.

U članku se govorilo o daljoj, bližoj i neposrednoj odnosno intenzivnijoj pripravi za sakrament ispovijedi. Dalja priprava počinje u obiteljima. U pružanju prvog iskustva ljubavi, prihvaćanja i praštanja, obitelji daju djeci temelj za nadogradnju u cjelokupnom odgoju, odgoju savjesti, pa tako i u odgoju za sakrament ispovijedi. Dalja priprava svoju opravdanost nalazi i u sljedećim institucijama djetetove socijalizacije: dječjem vrtiću, osnovnoj školi i župnoj zajednici. Nabrojane odgojno-obrazovne institucije združene u zajedništvu odgoja za ispravnu savjest i ljudsko djelovanje stvaraju prikladno ozračje u kojem buduće prvopričesnice i prvopričesnici mogu lakše spoznati i shvatiti, konkretno u ovom slučaju, sakrament ispovijedi kao sredstvo vlastita rasta u ljudskosti i vjeri. Zato je iznimno važno isticati odgojnu ulogu svake institucije u oblikovanju ispravne savjesti djece, odnosno učenica i učenika unatoč duhu postmodernog vremena i njegovom odnosu prema savjesti.

⁶² Usp. *Isto*, str. 93–94.

Bliža i neposredna odnosno intenzivnija priprava za sakrament ispovijedi odvija se u župnim zajednicama istodobno s bližom i neposrednom odnosno intenzivnijom pripravom za euharistiju prve pričesti, a obuhvaća učenice i učenike trećega razreda osnovne škole. O sakramentu ispovijedi učenice i učenici imaju prilike čuti i na nastavi katoličkoga vjeronauka pogotovo zato što je nastavni sadržaj ovoga godišta usmjeren na nastavne teme koje se izravno ili neizravno odnose na sakramente euharistije i ispovijedi. Povezanost rada u prvopričesničkoj katehetskoj skupini u župnoj zajednici i rada na satovima nastave vjeronauka u osnovnoj školi urodit će kvalitetnijom i sustavnijom pripravom učenica i učenika za slavlje sakramenata ispovijedi te euharistije prve pričesti, ali i na isticanje važnosti pristupanja ovim sakramentima u njihovome daljnjem vjerničkom i općeljudskom životu. I u bližoj i

neposrednoj odnosno intenzivnijoj pripravi za sakrament ispovijedi važno je sudjelovanje roditelja. Oni su pozvani svjedočiti vjeru vlastitim primjerom i aktivnim sudjelovanjem u pastoralno-katehetsko-liturgijskom životu župne zajednice, a voditelji župne kateheze pružaju im u tome pomoć.

Dobra pastoralno-katehetska osmišljenost i pripremljenost bliže i neposredne odnosno intenzivnije priprave za sakrament ispovijedi u župnoj zajednici i na vjeronauku u školi urodit će poticajima da učenice i učenici njeguju sakramentalni život, konkretno – da pristupaju slavlju sakramenta ispovijedi i nakon slavlja euharistije prve pričesti. U tom smislu važan je trajan odgoj učenica i učenika za slavlje sakramenta ispovijedi, koji se ostvaruje vlastitim samoodgojem, u pastoralno-katehetskim ponudama župne zajednice te aktualizacijom određenih nastavnih tema katoličkoga vjeronauka u osnovnim i srednjim školama.